

Sluttrapport for dokumentasjons- og opplæringsprosjektet

Snik – korgtype knyttet til lågåsildfisket i Fåberg

Dokumentator, Inger Smedsrud

Snik

Prosjekt nr.: 27520520

Prosjektbeskrivelse:

På slutten av året 2020 møttes to korgmakere og en dokumentator på Maihaugen for å bruke et par dager til å utforske en lokal korgtype. Dette var egentlig ikke et planlagt tiltak, men siden Covid-19 satte stopper for flere prosjekter dette året, var det tilgjengelige midler til å gjennomføre et lite prosjekt i forlengelsen av andre prosjekter om tradisjonelle korger. Håndverksinstituttet hadde allerede hatt korgprosjekter som omfattet kipe, vedmeis og aktarkorg. «Sniken» har slektskap både med meis og aktarkorg og ligner også litt på kipe, men er knyttet til et avgrenset geografisk område og bestemt bruk, nemlig lågåsildfisket i Fåberg. At vi får opp litt interesse for snik passet også godt med at instituttet i 2019 og 2020 dokumenterte lågåsildfiske. Sniken utgjør nok en brikke til å pusle sammen biter til bildet av tradisjonelle korger flettet med splitta, lokale materialer.

Prosjektperiode: Desember 2020

Sluttrapport: 2021

Sted: Maihaugen, Lillehammer

Prosjektdeltakere:

Fagpersoner: Hege Wiken og Samson Øvstebø

Dokumentator: Inger Smedsrud

Prosjektleder: Inger Smedsrud

Ansvarlig Norsk håndverksinstitutt: Inger Smedsrud

Sniken

I Fåberg ble denne korgtypen kalt for snik. Korga er høy og smal, og har en oval form som utgår fra en rektangulær bunn. Sniken er vanligvis flettet av kløyvde rotskudd av hegg. Sniken består av reimer som danner bunn og staker. Bunnan har elleve reimer på langs og fem doble på tvers. I bunnens lengderetning ligger reimene en og en, og i rett vinkel på disse, ligger de to og to. Reimene vikes opp, og to og to reimer danner stakene i kurven. Sidene er svakt buet og flettet med delt materiale.

Kanten er forsterket med en halvkløyvning på innsiden og den andre på utsiden. Kanten er sydd med tynne og smidige emner. Kantreimen tres gjennom flere steder på hver stake og får et godt feste i kurvsiden. Kurven har en fot som består av en u-formet kjepp av hegg. Denne er festet til kurvens bunn med en metalltråd. Foten skal hindre slitasje på sniken samtidig som den kan stå uten å velte. Bæretreet er av bjørk og er spikket til, slik at sniken er god å bære. Bæretreet er vanligvis festet til sniken med en bjørkevidje. Bæretreet har et hull i ene enden som vidjen går gjennom. På en del eldre sniker ser vi at vidjen seinere er erstattet med tau. Sniken er et bæreredskap for transport av lågåsild fra elva og opp til gårdene i liene ovenfor.

Antall reimer eller band som er lagt dobbelt og enkeltvis i bunnan varierer noe fra kurv til kurv. I alle tilfeller bøyes de opp slik at det blir to staker det flettes rundt i veggene i korga.

Sniken til venstre mener eieren er laget av Bernhard Engen (1903–1981), Hunder i Øyer kommune. I Magne Rugsveens bok om lågåsildfisket er det bilde av Laurits Rugsveen (1888–1971), også fra Øyer, som fletter snik. I et hefte om kurver skrevet av Janke Meijer i 1982 opplyser hun at korgmaker Kristian Bergestuen, Follebu i Gausdal kommune, også har laget sniker. Disse tre personene er de eneste jeg har funnet nevnt i kilder knyttet til snik, men det kan selvsagt ha vært flere som har laget slike korgar på annen halvdel av 1900-tallet. Uansett tyder det på at det ikke har vært flettet særlig mange sniker i løpet av siste 50 år.

Samling 7. og 8. desember 2020

Vi fant ut at det var greit å smi mens jernet var varmt, så vi klemte i gang med en ny runde med korg bare en måned etter at prosjektsamlingen om aktarkorg var avsluttet.

Det er greit å ha et forbilde som utgangspunkt. Hege måler bredden på bunnen hun har flettet sammen for å se om det skal være større eller mindre åpninger i forhold til bunnen i den gamle korga.

Sniken vi lånte av Bergesveen er 45 cm høy og har en omkrets i toppen på 105 cm. Den er litt videre på hver side av ryggsiden enn målt tvers over (36 cm og 34 cm). Størrelsene på gamle sniker varierer noe, men det ser ut til at høyden har vært rundt 50 cm eller lavere.

Fletting av snik

Korgmakerne hadde i forkant av oppholdet i Lillehammer høstet materialer av hassel, hegg, selje og diverse pil. Det er greit å ha rikelig med materiale å ta av og det er interessant å prøve ut de ulike treslagenes egenskaper. Emnene som skulle bli skjelettet i korga, måtte være ca. 110 cm lange for å få ønsket høyde. Korte staker kan selvsagt skjøtes inn med nye. Skuddene som brukes er noen år gamle. Stakematerialet ble stort sett laget av hassel og litt selje, mens band til å flette med ble formet til av hegg. Syreimene til kanten ble stort sett laget av pil. I dette tilfellet ble syreimene tilvirket slik at det ikke var bark på dem. Fra gammelt av ble det gjerne brukt honreimer med bark, altså reimer fra ytterst i stokken, fordi dette ble regnet for å være sterkere.

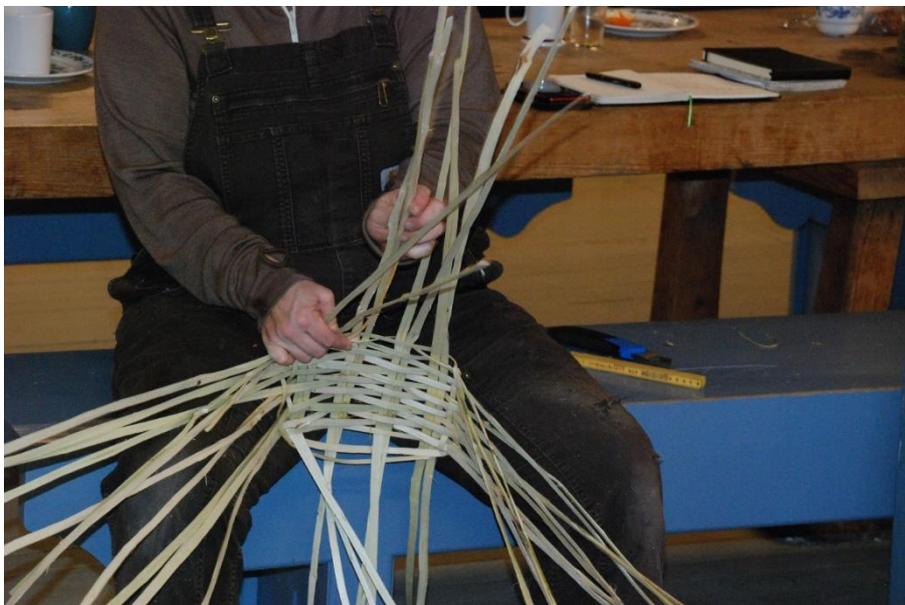
Mye av arbeidet med å lage en snik går med til å forme materialdelene som skal brukes. I første omgang skal det lages 19 deler som skal flettes sammen til en rektangulær bunn og siden tjene som staker det skal flettes rundt oppover i sniken. Deretter skal det lages reimer til oppfletting og kant. I starten i bunnen skal det brukes tynne reimer og reimene som skal brukes til å sy rundt kanten må være veldig tynne og smidige. Det blir mye flis av tilvirkningen av en ganske liten korg. Det er bra at det er brukt gratis materialer.

Samson deler her et skudd av kornell, men splitteteknikken er den samme for selje, hegg, einer osv.

Bunnen er flettet sammen av fire par doble og 11 enkeltreimer. Hege starter flettingen rundt bunnen med en smal reim.

Flettingen rundt selve bunnen har startet og det flettes nå rundt to og to reimer eller staker.

For å få antall staker fordelt, må det tas tre staker sammen ett eller flere steder. Korgmakeren legger mye av grunnlaget for formen på sniken i flettingen av bunnen og de første omgangene med oppfletting. Flettes det mange runder flatt, kan den bli for vid og bøyes stakene for mye inn og opp, kan bunnen bli for trang. Når Hege skjøter flettereimer overlapper den nye fire staker nederst i korga. Lengre opp kan overlappet reduseres uten fare for at skjøten skal løsne.

Oppflettingen er godt i gang. Korga har i stor grad fått sin form. Videre fletting er nå enklere, men korgmakeren må fortsatt passe på at den ovale formen ivaretas.

Hege skraper barken av en delt tein.

Til flettereimene ble det brukt hegg, og hvert skudd ble delt i to og bark og marg ble fjernet. Hegg inneholder duftstoffene amygdalin og kumariner (s. 18 i boka Hegg og hassel av Knut Nødkvitne og Johannes Gjerdåker, utgitt av Norsk Skogbruksmuseum 1999). Lokalet vi arbeidet i luktet sterkt bittermandel, så man trengte ikke være i tvil om hvilket treslag som ble bearbeidet.

Korga har hatt et opphold ute i snøen for ikke å tørke for mye ut. Materialene må være fuktige for å tåle å bøyes og bendes og for å være gode å arbeide med.

Samson skraper bark av emne og Hege bruker en sponhøvel for å fjerne marg og lage reima tynn og bøyelig.

Hege starter å sy kanten. Hun må lage hull gjennom stakene med syl for å få en tett og fast kant.

Her ser vi at stakene er redusert til en smal topp for hvert stakepar. Disse endene bøyes inn i kanten og sys fast sammen med halvkløvingene på inn- og utside.

Som på meis og aktarkorg tynnes stakene i toppen og resterende deler bøyes ned og blir sydd inn i kanten. Det ble prøvd å sy kanten med både hegg, pil og selje.

Kanten er sydd hele veien rundt og syreima skal festes i flettinga langs en stake.

Hege klipper bort fliser og ender.

Samson prøver å tette hull i den gamle sniken, men korga er gammel og sprø, så det er ikke lett å flette inn nytt materiale.

Gammel korg med innsatte trespiler til forsterkning for feste av bæretre.

Her er det satt inn tilsvarende pinner i den nye sniken. Det er en ganske liten korg, så det er tenkt at vidjen til bæretreet skal festes rundt to stakepar som er ved siden av hverandre.

Vidja som opprinnelig har vært feste til bæretre og snik har blitt ødelagt og er erstattet med et snøre. Vi ser at sniken er litt flatere mot ryggsiden.

En hesteskoformet emne av selje er festet til bunnen av sniken med metalltråd. Denne foten vil skåne bunnen i korga og vil gjøre at den står stødigere på bakken.

Ny snik lyser opp mellom to gamle sniker. Nykomlingen kunne kanskje vært litt drygere nederst, men slett ikke noe dårlig første forsøk.

Å gi form til korgar som sniken er nesten som en slags skulpturering. Det er ingen boger eller ribber som danner utgangspunkt for oppflettingen, så korgmakeren må helt på egenhånd skape formen ut fra ønsket resultat. Det er nok nødvendig å lage en del slike korgar før kombinasjonen av strittende staker og følelsen for hva som er passe bøyning og stramming er på plass.

Oppsummering

To lange arbeidsdager er i korteste laget for å ta for seg en ny korgtype. Uten tradisjonsbærer må eldre gjenstander og håndverkernes egen erfaring danne grunnlaget for valgene som må tas. Alt i alt gikk dette veldig fint. Hege og Samson hadde utvilsomt god nytte av arbeidet med meiser og aktarkorger i forkant. Det ble ikke tid til å lage bæretre til sniken på samlingen, men Hege og Samson var med på dette på siste samlingen om aktarkorg. Hege Wiken ble høsten 2020 ansatt i en treårig stipendiatstilling hos Norsk håndverksinstitutt. Det første året er det Samson Øvstebø som er faglig veileder. Hege har valgt tradisjonelle korger av splittet materiale som arbeidsområde. På denne bakgrunn regner vi med at det vil lages flere sniker i ulike materialer i løpet av stipendperioden.